

**Parengta projektui „Neformaliojo vaikų švietimo paslaugų plėtra
“ (Nr. 09.2.2-ESFA-V-729-01-0001)**

Edukacinė prorama „ Menas už regėjimo ribų“

Programa skirta: 1–12 klasių mokiniams

Vieta: Lietuvos aklųjų biblioteka, Skroblų g. 10, Vilnius

Edukacijos tikslas: supažindinti mokinius su meno neregams subtilybėmis.

Regintiesiems siūloma užsimerkus apčiuopinėti iškilus atvaizdus ir bandyti atspėti, kas pavaizduota, liečiant susipažinti su formomis ir iš įvairių medžiagų pagamintais paviršiais. Praktinio užsiėmimo metu mokiniai kurs piešinius, atvirukus, kurie teiks informacijos ir nematančiam žmogui. Užsiėmimo metu ne tik ugdomas mokinių kūrybiškumas, bet ir atkreipiamas dėmesys, skatinamas suvokimas, kad aplinka turėtų būti pritaikyta visiems. Kiekviena edukacija adaptuojama pagal mokyklos poreikius.

Teorinė dalis:

Tiflografika (graikiškai *typhlos* – aklas + grafika) yra akliesiems ir silpnaregiams skirtų reljefinių piešinių ir brėžinių visuma. Tai žemėlapiai, bareljefai, paveikslai, knygų iliustracijos.

Truputis istorijos

Tiflografikos terminą sukūrė rusų tiflopedagogas Nikolajus Semevskis (1898-1971). Lietuvoje pirmoji knyga neregams su reljefinėmis iliustracijomis „Saulutė“, autoriai A. Čiplys ir S. Pupekis, išleista 1958 m. 1965 m. įsteigus Lietuvos aklųjų draugijos spaustuvę, Brailio raštu knygoms iliustruoti buvo kviečiami profesionalūs dailininkai. Spaustuvė veikė iki 1991 m. pabaigos, vėliau knygų Brailio raštu leidybą perėmė VŠĮ „Mūsų žodis“, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centras ir Lietuvos aklųjų biblioteka.

Reljefiškai iliustruotų knygų, skirtų akliesiems vaikams, trūksta ne tik Lietuvoje, bet ir kitur pasaulyje. 2003–2005, 2005–2008 m. asocijuotojo nario teisėmis Lietuvos aklųjų biblioteka dalyvavo tarptautiniuose *Tactus* ir *Typhlo-Tactus* projektuose pagal ES Kultūra 2000 programą. Aklųjų bibliotekoje įvyko tarptautinis tiflografikos seminaras, užsimezgė ryšiai su užsienio leidėjais, sukaupta žinių apie reljefinių iliustracijų gaminimą, o svarbiausia, kad reljefinių knygų idėją pavyko išpopuliarinti Lietuvoje. 2009 m. LAB pristatė „Typhlo-Tactus“ konkursui Dižone Vilniaus technologijų ir dizaino kolegijos studentų liečiamąsias knygeles: Editos Cvirkaitės „Avytė“ ir Alionos Bobin knygutę „Arklys“ (vadovės lekt. Dovilė Pociūtė, Vilma Dmitrijavienė). Abi knygelės užėmė trečią vietą; knygutę „Avytė“ ketinama išleisti Prancūzijoje didesniu tiražu.

Lietuvos aklųjų bibliotekoje sukaupta daugiau kaip 100 reljefiškai iliustruotų knygelių, kurių tiražas – tik 1 egzempliorius. Jų autoriai – tiflopedagogai, tautodailininkai, dizaino ir technologijų studentai. Reljefiškai iliustruota knyga – puiki tema diplominiam darbui. Skaitytojams į namus jos neišduodamos, susipažinti su jomis galima bibliotekos skaitykloje ir muziejuje.

Typhlo-Tactus konkurso organizatorius, organizacija „Les Doigts Qui Revent“, 2011-02-28 sutartimi suteikė Lietuvos aklųjų bibliotekai teisę atrinkti į Typhlo-Tactus konkursą Lietuvos autorių siunčiamas knygas.

Kaip sukurti reljefiškai iliustruotą knygą neregams vaikams?

Svarbiausi reljefiškai iliustruotoms knygoms keliami reikalavimai siejami su vaikų amžiumi, jų negalia, raidos tarpsniu bei patirtimi pirštais skaityti knygas. Todėl prieš pradedant kurti liečiamąją knygą (arba vieną iliustraciją) reiktų apgalvoti, kokio amžiaus vaikui ją skiriate, pasirinkti temą, sukurti tekstą, sugalvoti, iš kokių

medžiagų ją kursite, ir pradėti iliustratoriaus darbą. Galima pasirinkti jau išleistą reginčiųjų raštu knygą arba jos dalį ir pagal ją kurti knygą neregui. Šiuo atveju reiktų gauti autoriaus leidimą.

Naudokitės trumpomis taisyklėmis, kurias parengė tarptautinio Typhlo-tactus konkurso organizatoriai Philippe Claudet ir Marion Ripley. Lietuvos aklių bibliotekos Tiflotyros skyriuje ir ELVIS (Elektroninių leidinių valdymo informacinėje sistemoje) rasite pilnateksčius dokumentus, žr. sąrašą apačioje.

Gera reljefiškai iliustruota knyga yra tokia:

- tvirta: gali ilgai tarnauti, neplyšta, neatitrūksta iliustracijos;
- puslapiai kieti, truputį užapvalintais kampučiais;
- įrišimas turi būti toks, kad knygą būtų galima visiškai lygiai atversti ir būtų patogų čiupinėti iliustracijas, o po to knyga turi gerai užsiversti,
- tekstas turi būti ir stambiu šriftu (pvz., 24 dydžio „Ariel“), ir Brailio raštu,
- tekstas visoje knygoje turi būti toje pačioje pusėje (t.y. kairiajame arba dešiniajame puslapyje), tas pats pasakytina ir apie iliustracijas;
- puslapių matmenys priklauso nuo vaiko amžiaus; visai mažas vaikas gali pradėti nuo knygos, kurios dydis 15 x 15 cm ir pereiti prie didesnių (20 x 20, 25 x 25, 21 x 29,7), nes, jam augant, vystosi lytėjimo įgūdžiai.
- su amžiumi susijęs ir puslapių knygoje skaičius; galima pradėti nuo kelių puslapių (5–6) ir palaipsniui jų skaičių didinti, vaikui augant;
- kiekvieno puslapio apačią pažymėkite, kad vaikas žinotų, kaip laikyti knygą.
- iliustracijos turi būti saugios: venkite aštrių daiktų, kenksmingų medžiagų, mažų daiktelių, kurie gali atitrūkti, todėl vaikas juos gali praryti ir užspringti, venkite ilgų juostelių, kad vaikas neįsipainiotų. Naudokite tvirtas ir saugias medžiagas, jas gerai pritvirtinkite prie puslapio.

Knygos turinys:

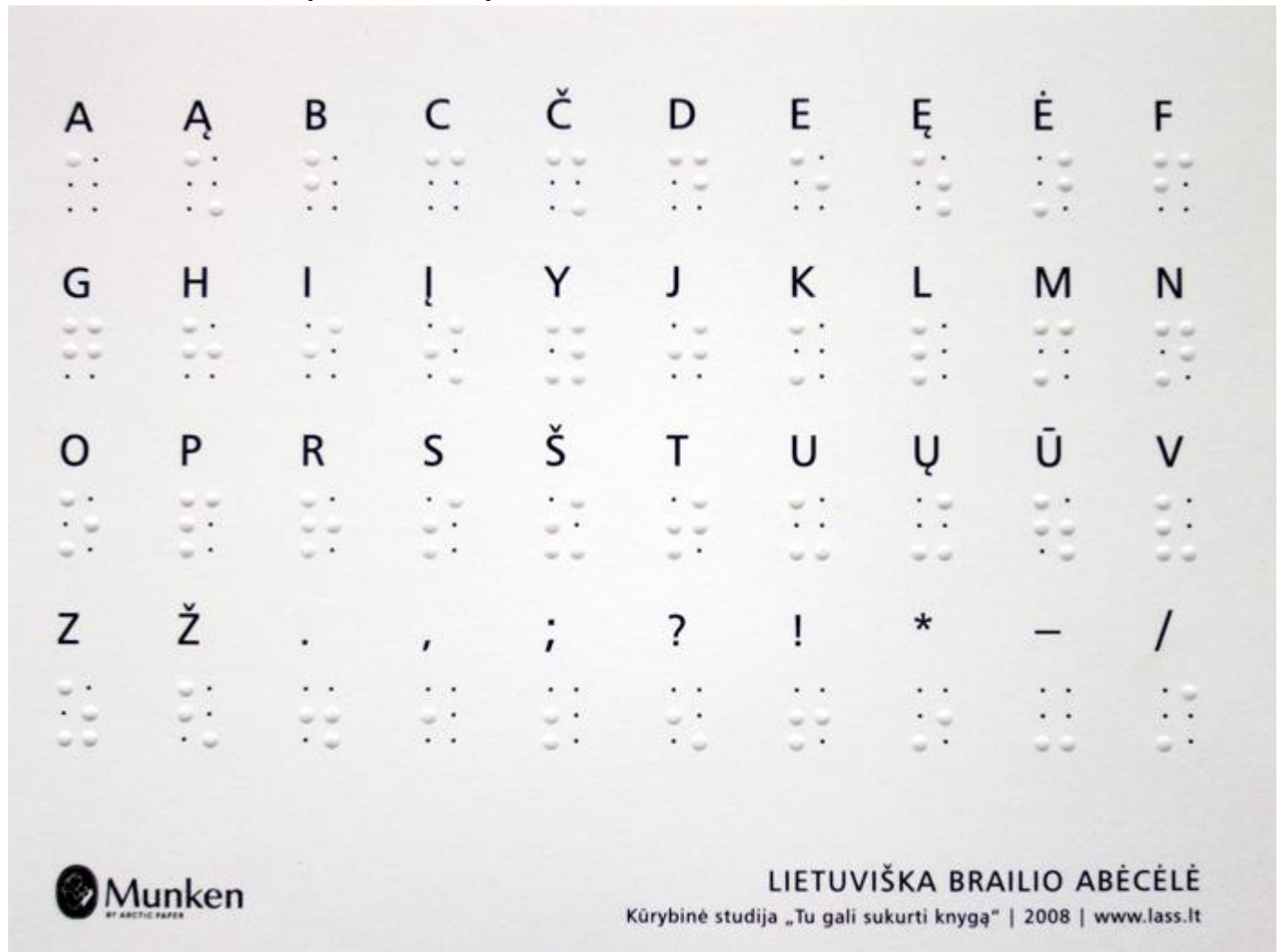
- pirmosios vaiko knygos iliustracijas darykite, vienoje iliustracijoje vaizduodami vieną daiktą arba kelis vienodus daiktus.
- priešmokyklinukams skirtose knygose iliustracijoms naudokite realius daiktus, kuriuos pritvirtinkite prie puslapio; pastarieji tiks kompleksinę negalią turintiems vaikams. Pradinukams jau tinka tikrų daiktų atvaizdai, o kiek vyresniems – fantastika: pasakos ir įdomūs nutikimai.
- lėtesnės raidos stadijos vaikams skirtose knygose daiktus prie puslapio tvirtinkite *Velcro* tekstilės lipukais, kad vaikas galėtų apčiupinėti knygoje esantį daiktą, nuimti jį, atpažinti, kad tai tikroviškas daiktas (tai palengvina kelią nuo realių daiktų iki jų atvaizdų knygoje).
- iliustracijos turi derėti prie teksto, būti aiškios ir paprastos;
- knygos pasakojimas turi būti nesudėtingas, kad jį būtų lengva sekti. Iliustracijos ir tekstas patiems mažiausiems turi sietis su buitimi ir tikrove, vėliau galima įvesti fantastinius pasakojimus ir abstrakčias idėjas.
- puslapyje neturi būti daug detalių;
- iliustracijos turi ugdyti pirštų judesius, būti įdomios, sudarytų sąlygas veiklai;
- iliustracijos turi sietis su pagrindine pasakojimo vieta, papildyti tekstą;
- naudokite medžiagas, kurios stimuliuoja kelis pojūčius – ne tik lytą, bet ir klausą, uoslę ir silpną regėjimą;
- parinkite gerą spalvų kontrastą tarp daiktų ir tarp daikto ir fono. Galima naudoti šviesą atspindinčias medžiagas, tačiau ne visi silpnaregiai vaikai jas mėgsta, nes jos akina.
- stenkitės išgauti didelį liečiamąjį ir regimąjį medžiagų kontrastą;
- naudokite įvairias medžiagas, kuriomis pavaizduokite skirtingas objekto vietas;
- pasirūpinkite, kad iliustracijos detales būtų lengva aptikti;
- tarp puslapyje išdėliotų skirtingų objektų palikite užtenkamai vietos;
- stebėkite, kad pavaizduoti daiktai vienas kito neužstotų, nepaslėptų dalies;
- laikykitės proporcijų, venkite perspektyvos vaizdavimo;
- žmonių figūras geriausia vaizduoti iš priekio, o gyvūnus – iš šono (su keturiomis kojomis);
- jei pasakojimo veikėjas vaizduojamas dar kartą, jis turi būti pavaizduotas toks pat;

- prie lapo klijuojamų, prisiuvamų detalių storis turi būti ne mažiau kaip 1 mm.

Kuriant labai mažiems vaikams skirtas knygas, svarbu griežtai laikytis taisyklių, o vaikui augant ir kartu didėjant jo sugebėjimui suprasti reljefines iliustracijas, galima ir nusižengti taisyklėms.

Namų darbai:

- Išmokite lietuvišką brailio abėcėlę:

- Sukurkite knygelę neregui vaikui